

4. Jak rozpoznać style uczenia się uwzględniając różnice między ludźmi

„Kluczem do powodzenia w nauce i karierze zawodowej jest poznanie własnego stylu nauki i pracy”.
Barbara Prashing

Często nauczyciele z niepokojem zadają pytanie: Jak określić styl uczenia się preferowany przez moich uczniów, zwłaszcza w liczącej 30 uczniów klasie? Jednym z najprostszych sposobów jest zapytanie ich o to. Postawienie im takiego pytania i późniejsza dyskusja nad stylami uczenia się i osobistymi preferencjami może dodatkowo stać się sposobem na przełamanie bariery dzielącej nauczyciela i ucznia.

Pytania o preferencje uczniów dotyczyć mogą:

- ◆ Sposobu analizy tekstu /powierzchnowa lub pogłębiona/.
- ◆ Strategii uczenia się /serialiści, holiści, strategia pośrednia/.
- ◆ Warunków w jakich uczeń najlepiej przyswaja poznawany tekst /samodzielna praca w ciszy lub przy muzyce, współpraca w grupie, pora dnia itp./
- ◆ Typów inteligencji
- ◆ Sytemu reprezentacji poznawczej
- ◆ Temperamentów
- ◆ Stylów myślenia

Każdy z nich wymaga krótkiego omówienia.

4.1. Sposób analizy tekstu

W wyniku serii badań przeprowadzonych na studentach przez Martona i Saljó¹ zdefiniowano różne nastawienia do procesu uczenia się. Charakterystyczne z nich są dwa, różniące się oceną czytanego tekstu. Oto one:

- **analiza powierzchowna** – podczas której uczący się odnoszą się pasywnie do czytanego tekstu i są zainteresowani:
  - przejrzaniem całej zawartości tekstu,
  - tym, ile zdołali się nauczyć,
  - jedynie znalezieniem właściwych odpowiedzi,
  - przyswojeniem gotowych bloków materiału,
  - nauczeniem się czegoś „na pamięć”;
- **analiza pogłębiona** – podczas której uczący się aktywnie pracują z tekstem i są zainteresowani:
  - poznaniem głównego problemu zawartego w tekście,
  - dotarciem do jego sedna,
  - uzyskaniem całościowego obrazu problemu zawartego w tekście,
  - zdobyciem informacji o tym, jakie ważne zagadnienie jest w nim omówione,
  - dowiedzeniem się z czym wiąże się dany tekst,
  - poznaniem logiki argumentacji,
  - dociekaniem zagadnień, które wydają się niejasne,
  - wyciągnięciem wniosków z czytanego tekstu.

Należący do drugiej grupy:

- osiągają lepsze wyniki podczas egzaminów,

---

¹ D. Jaques, *Uczenie się w grupach*. TERM. Warszawa 1997.

- są bardziej wszechstronni,
- łatwiej przychodzą im odpowiedzi na pytania.

Silna motywacja zwiększa prawdopodobieństwo pogłębionej analizy tekstu, podczas gdy niepokój powoduje przyjmowanie strategii czytania wybiórczego, nastawionego na zapamiętanie jak największej liczby faktów.

4.2. Strategie uczenia się

Badania prowadzone nad strategiami uczenia się wyróżniły trzy wyraźnie odznaczające się ich rodzaje, dzielące uczących się na:

- **serialistów** zwracających uwagę głównie na szczegóły i uczących się przez przyswajanie treści;
- **holistów** całościowo podchodzących do studiowanych zagadnień i interesujący się wzajemnym powiązaniem faktów;
- **korzystających z obu wymienionych strategii**, zależnie od otrzymanego zadania.

Badania wykazały, że holiści nie byli w stanie przyswoić materiału serialistów i odwrotnie, podczas gdy uczący się zgodnie z trzecią strategią uczyli się szybko i dokładnie.²

Podstawę efektywnego i przyspieszonego uczenia się stanowi zatem umiejętne dostosowanie strategii uczenia się do jego celu i zadań.

1.3. Style uczenia się

Pojęcie „stylu uczenia się” profesorowie Ken i Rita Dunn określają jako „spójny zestaw zachowań i działań, za pomocą którego każdy człowiek podchodzi do nauki”.³

Jest to zatem zestaw czynników mających wpływ na ucznia, z których jedynie część znajduje się pod kontrolą nauczyciela. Są to czynniki:

- środowiskowe – np. dźwięk, światło, temperatura, wystrój pomieszczenia itp.;
- emocjonalne – np. poziom inteligencji emocjonalnej itp.;
- socjologiczne – np. postrzeganie pełnionej przez siebie roli w klasie itp.;
- fizyczne – np. stan zdrowia itp.;
- psychologiczne – np. typy inteligencji, zainteresowania itp.

Zarówno sposób analizy tekstu, jak i strategia uczenia się warunkują styl uczenia się.

Każdy uczeń inaczej, w charakterystyczny dla siebie sposób postrzega swoje środowisko uczenia się, integruje się z nim, reaguje na zachodzące w nim zmiany.

Nauczyciel, poprzez rozmowy, dyskusje i stosowne ćwiczenia, powinien umożliwić uczniom rozpoznanie ich własnego stylu uczenia się.

4.4. Systemy reprezentacji poznawczej⁴

Jednym ze sposobów rozpoznawania preferencji uczniów w zakresie uczenia się jest rozmowa z nimi. Drugim sposobem jest obserwacja uczniów ze szczególnym zwróceniem

² D. Jaques, *Uczenie się w grupach*. Program TERM 1997.

³ A. Smith, *Przyspieszone uczenie się w klasie*. Katowice 1997, s. 50.

⁴ A. Smith, *Przyspieszone uczenie się w klasie*. Katowice 1997, s. 50.

uwagi na sposób mówienia danej osoby oraz mowę ciała. Możemy wtedy ustalić, czy mamy do czynienia z uczniem:

◆ **Wzrokowym**

Zazwyczaj siedzi wyprostowany i wodzi oczami za prowadzącym zajęcia. Kiedy próbuje sobie przypomnieć potrzebną wiadomość patrzy w górę próbując sobie przypomnieć, a którym miejscu strony ona się znajduje, ma napięte mięśnie, wysoki, nosowy głos. Używa zwrotów: „*chyba to widzę*”, „*to mi dobrze wygląda*”, „*wyobraź to sobie*” itp.

◆ **Słuchowym /audytywnym/**

Często powtarza po cichu słowa wypowiedane przez prowadzącego lub energicznie kiwa potakująco głową. Kiedy próbuje sobie przypomnieć ważną informację, to jakby „odsłuchuje nagraną w głowie informację” wpatrując się niewidzącym wzrokiem przed siebie. Mówi głębokim, czystym, melodyjnym głosem, ma słabe napięcie mięśni. Używa zwrotów: „*ślucham cię*”, „*to dobrze brzmi*”, „*gdzieś mi dzwoni*”, „*coś mi to mówi*” itp.

◆ **Kinestetycznym**

Słuchając zazwyczaj swobodnie rozkłada się na krześle, lubi bawić się przedmiotami, włączać i wyłączać długopis, przekładać kartki itp.

Kiedy próbuje sobie przypomnieć ważną informację, to patrzy w dół, wykazuje dużą ruchliwość, mówi niskim głosem, oddycha głęboko. Używa zwrotów: „*nie czuję się z tym dobrze*”, „*nie kontaktuje...*”, „*to mnie zniechęca, odpycha...*” itp.

Zakłada się, iż systemy te występują proporcjonalnie, każdy mniej więcej u 1/3 populacji ludzkiej. W praktyce często spotykamy systemy mieszane np. wzroko-kinestetyczny.

4.4. Style myślenia⁵

Oprócz preferowanego stylu nauki i pracy każdy posiada również ulubiony styl myślenia:

◆ **Konkretno-sekwencyjny**

Osoby myślące w ten sposób są mocno osadzone w rzeczywistości, którą odkrywają za pomocą zmysłów. Najlepiej przetwarzają informacje, kiedy są one podawane w uporządkowanym, liniowym ciągu. Bez trudu zapamiętują fakty, konkretne informacje, wzory i zasady. Z łatwością zauważają i przytaczają szczegóły.

◆ **Konkretno-losowy**

Osoby myślące w ten sposób są eksperymentatorami. One także tkwią mocno w rzeczywistości, lecz wola ją poznawać metodą prób i błędów. Często dokonują intuicyjnych przeskoków charakterystycznych dla twórczego myślenia. Odczuwają silną potrzebę szukania alternatyw i działania na własny sposób.

◆ **Abstrakcyjno-losowy**

Osoby myślące w ten sposób porządkują informacje poprzez refleksję, a najlepiej służy im otoczenie pozbawione formalnych struktur, skoncentrowane na człowieku. Dla nich światem realnym jest świat uczuć i emocji. Ich umysł absorbują idee, informacje i wrażenia.

---

⁵ D. Jaques, *Uczenie się w grupach*. Program TERM 1997.

◆ **Abstrakcyjno-sekwencyjny**

Osoby myślące w ten sposób uwielbiają świat abstrakcji i teorii. Lubią myśleć pojęciami i analizować informacje. Skupiają się na tym, co ważne, na głównych punktach i zasadniczych szczegółach. Ich proces myślenia jest logiczny, racjonalny i intelektualny, a ich ulubione zajęcie to czytanie.

Żaden z zaprezentowanych powyżej stylów myślenia nie jest najlepszy. Każdy jest po prostu inny. Każdy z nich może być na swój sposób skuteczny. Rzecz w tym, aby rozpoznać własny styl myślenia i uświadomić sobie, który najlepiej nam posłuży w nauce i pracy, który poprawi naszą własną efektywność. Możemy też łatwiej zrozumieć innych i stać się w kontaktach z nimi bardziej elastyczni.

4.5. Typy inteligencji⁶

*„Prawdopodobnie najgorszą innowacją w dziedzinie edukacji naszego wieku było wprowadzenie tzw. testu na inteligencję... powiedzmy sobie otwarcie... wszyscy jesteśmy zdolni do rozwijania i poszerzania naszej inteligencji – nie jest ona czymś stałym”
Gordon Dryden, Jeanette Vos*

Mówiąc o stylach uczenia się nie możemy zapomnieć o Teorii Wielorakiej Inteligencji Hawarda Gardnera. Według tej teorii nie ma ludzi nieinteligentnych, są oni *wielorako* inteligentni. Mogą wyróżniać się jedną, dwoma lub kilkoma spośród następujących typów inteligencji:

◆ **Inteligencja językowa /lingwistyczna/**

Osoba obdarzona tym typem inteligencji wykazuje wrażliwość na wzorce, zorganizowanie, systematyczność, umiejętność rozumowania, gotowość do słuchania, czytania i pisania, zapamiętywanie szczegółów, dobry mówca.

◆ **Inteligencja matematyczno-logiczna**

Osoba obdarzona tym typem inteligencji charakteryzuje się myśleniem abstrakcyjnym, precyzją w wysławianiu się, dobrym zorganizowaniem, stosowaniem logicznych struktur myślowych, uporządkowanych notatek, zamiłowaniem do pracy z komputerem, eksperymentowania, rozwiązywania problemów.

◆ **Inteligencja wizualno-przestrzenna**

Osoba obdarzona tym typem inteligencji myśli obrazami, tworzy w umyśle rozmaite wizerunki rzeczywistości, używa przenośni, ma poczucie sensu całości, lubi sztukę, odczytuje mapy, wykresy, diagramy, zapamiętuje informacje w postaci obrazów, ma dobre wyczucie koloru, tworząc obraz danej rzeczy korzysta ze wszystkich zmysłów.

◆ **Inteligencja muzyczna**

Osoba obdarzona tym typem inteligencji wykazuje się wrażliwością na rytm, tonacje i

---

⁶ A. Smith, Przyspieszone uczenie się w klasie. Katowice 1997, s. 50.

barwę dźwięków, ładunek emocjonalny muzyki, złożoną strukturę muzyki. Czasami wykazuje głębokie uduchowanie.

◆ **Inteligencja kinestetyczna /motoryczna/**

Osoba z tym typem inteligencji posiada umiejętność wyjątkowego panowania nad własnym ciałem, przedmiotami, jest uzdolniona manualnie, technicznie, ruchliwa; najlepiej uczy się poprzez ruch, działanie, uczenie innych; lubi uczestniczyć w zajęciach sportowych, działaniu, zabawie.

◆ **Inteligencja interpersonalna /społeczna/**

Charakteryzuje się łatwością w nawiązywaniu kontaktów z innymi ludźmi, umiejętnością odczytywania cudzych intencji, umiejętnością porozumiewania się a czasem manipulowania innymi, odczytywania znaczenia sytuacji towarzyskich. Osoby nią obdarzone lubią ludzi, mają wielu przyjaciół, lubią współpracować z innymi, pełnić rolę mediatora w dyskusji.

◆ **Inteligencja intrapersonalna /intuicyjna/**

Osoby obdarzone nią znają siebie, są wyczułone na uznawane przez siebie wartości, w pełni świadome swoich uczuć, własnych zalet i słabości, wyczułone na własny życiowy cel, skryte. Potrafią same się motywować i pragną odróżnić się od większości.

*„Jeśli uparcie będziemy patrzeć
na tęczę inteligencji przez jednobarwny filtr,
to wiele umysłów zostanie błędnie
uznanych za bezbarwne”
Renee Fuller*

Rzecz w tym, by pomóc uczniowi rozpoznać te typy inteligencji, które są jego mocną stroną. Można się przy tym posłużyć odpowiednimi narzędziami badawczymi. Wiedza o mocnych stronach pomoże uczniowi w pełni wykorzystać jego wrodzone preferencje.

4.6. Typy temperamentu⁷

Ukierunkowanie działań, tzn. to, co człowiek czyni i jak przebiegają jego czynności, zależy również w dużym stopniu od aktualnego stanu organizmu, od tego, jak człowiek spostrzega otoczenie, od doznawanych w danej chwili emocji, od ogólnego stanu psychofizycznego (np. zmęczenia), czy wreszcie od ogólnej sytuacji, w jakiej on działa. Oprócz tego wyznacznikami działań są ponadto omówione wcześniej zdolności i temperament. Przez temperament rozumiemy *zespół formalnych i względnie stałych cech zachowania przejawiających się w poziomie energetycznym zachowania oraz w czasowych parametrach reakcji.*

Poziom energetyczny to charakterystyczny dla poszczególnych osób sposób magazynowania i rozładowywania energii przejawiający się w wielkości reakcji i intensywności działań. Wyznaczają go dwie cechy:

- reaktywność przejawiająca się we wrażliwości (zmysłowej i emocjonalnej) jednostki oraz jej wydolności,
- aktywność zachowania przejawiająca się w energicznych czy długotrwałych ruchach, w

---

⁷ Strelau J., Jurkowski A., Putkiewicz Z., Podstawy psychologii dla nauczycieli. PWN Warszawa 1997.

czynnościach motorycznych lub intelektualnych wykonywanych w określonym celu, w wyborze sytuacji bogatych w bodźce czy w poszukiwaniu otoczenia dostarczającego stymulacji (np. muzyka, rozmowa itp.).

Przez czasowe parametry reakcji rozumiemy zespół cech charakteryzujących przebieg reakcji w czasie. Należą do niego m.in.:

- szybkość reakcji mierzona czasem upływającym od momentu pojawienia się bodźca do momentu wystąpienia reakcji (podjęcia czynności, działania),
- ruchliwość rozumiana jako zdolność przestawiania się z jednej reakcji (czynności) na drugą.

Każdy człowiek charakterystyczny dla siebie typ temperamentu. Carl Gustav Jung zauważył, że ludzie mają różne sposoby postrzegania tej samej rzeczywistości. W oparciu o jego klasyfikację można wyróżnić następujące typy temperamentów:

- **Uczuciowi ekstrawertycy** – głęboko zainteresowani losem innych, „matki Teresy” tego świata.
- **Uczuciowi introwertycy** – zadreńczają się problemami tego świata, lecz internalizują je, przyjmują jako własne i traktują jako brzemię.
- **Zmysłowi ekstrawertycy** – osoby szukające przyjemności i dreszczyku emocji.
- **Zmysłowi introwertycy** – uznają świat zewnętrzny za nieciekawą, szukając spełnienia w swoim życiu w świecie wewnętrznym.
- **Ekstrawertycy kierujący się intuicją** – szybko przerzucają się z jednego przedsięwzięcia na inne, szczególnie jeśli to wcześniejsze nie przynosi oczekiwanych rezultatów. Mają wizje nowych światów, są rzecznikami nowych idei.
- **Introwertycy kierujący się intuicją** – wizjonerzy i marzyciele czerpiący z ukrytych zasobów wewnętrznych.

Znany jest też podział temperamentów dokonany przez Hipokratesa:

1. **flegmatyk** odznaczający się powolnym usposobieniem,
2. **melancholik** charakteryzujący się łagodnym usposobieniem,
3. **sangwinik** o zmiennym i żywym usposobieniu,
4. **choleryk** o usposobieniu wybuchowym.

O ile osoby obdarzone dwoma ostatnimi typami temperamentu wykonują powierzone zadania szybko, choć nie zawsze dokładnie, o tyle flegmatycy potrzebują na wykonanie tego samego zadania znacznie więcej czasu. Częściej jednak efekty ich pracy są dokładniejsze od efektów pracy sangwiników, czy choleryków. W zależności od poszczególnych cech temperamentalnych zmienia się sposób wykonania zadania, struktura czynności, tzw. s t y l d z i a ł a n i a, którego efektem końcowym jest określony wynik.

Rola temperamentu w zachowaniu się jednostki przejawia się w szczególnie wyrazisty sposób wtedy, gdy zachwiana zostaje w jakiś sposób równowaga organizmu ze środowiskiem, kiedy występują niekorzystne warunki, sytuacje trudne, wywołujące stres, kiedy zawodzą wyuczone formy zachowania się.

Lekceważenie wiedzy o odmienności każdego człowieka można porównać do

lekceważenia praw przyrody. W tym jednak przypadku nie trzeba nikogo przekonywać, że taka postawa może skończyć się tragicznie. Nikt zatem nie próbuje obalać prawa ciężenia wyskakując z okna na 10 piętrze. Dlaczego więc pomijać, czy deprecjonować psychologiczne prawidłowości procesu uczenia się i rozwoju człowieka?